

KRZYSZTOF SKONIECZNY

Jaka podmiotowość, czyja i po co?

Alaimo S., *Exposed. Environmental Politics and Pleasures in Posthuman Times*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2016. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816621958.001.0001>

Animal Subjects. An Ethical Reader in a Posthuman World, red. J. Castricano, Wilfrid Laurier University Press, Waterloo 2008.

Baratay E., *Zwierzęcy punkt widzenia: inna wersja historii*, tłum. P. Tarasewicz, Wydawnictwo w Podwórku, Gdańsk 2015.

Braidotti R., *Po człowieku*, tłum. J. Bednarek, A. Kowalczyk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.

Calarco M., *Thinking Through Animals: Identity, Difference, Indistinction*, Stanford Briefs, Stanford 2015. <https://doi.org/10.1515/9780804796538>

Calarco M., *Twarzą w twarz z innym zwierzęciem [w:] Zoografie*, tłum. P. Sadzik, P. Szaj, Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, Poznań 2022, s. 67-92.

Darwin K., *O powstawaniu gatunków drogą doboru naturalnego*, tłum. S. Dickstein, J. Nusbaum,

Deleuze G., F. Guattari, *Tysiąc plateau*, tłum. zbiorowe, Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2015.

Derrida J., *L'Animal que donc je suis*, Galilée, Paris 2006.

Descartes R., *List do Markiza De Newcastle z 23 listopada 1646 r. [w:] G. de Cordemoy, Rozprawa fizyka o mowie*, tłum. B. Głowacka, J. Kopania, Zakład Semiotyki Logicznej UW - Polskie Towarzystwo Semiotyczne, Warszawa 1993.

Descartes R., *Medytacje o pierwszej filozofii*, tłum. M. i K. Ajdukiewiczowie, S. Swieżawski, I. Dąbbska Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001.

Drwięga M., *Spór o podmiot w filozofii, [w:] Spór o podmiotowość: perspektywa interdyscyplinarna*, red. A. Warmbier, Księgarnia Akademicka, Kraków 2016.

Dunn R., *Nie jesteś sam w domu*, tłum. K. Skonieczny, Copernicus Center Press, Kraków 2020.

Foucault and Animals, red. M. Chrulaw, D.J. Wadiwel, Brill, Leiden 2017.

Foucault M., *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Aletheia, Warszawa 2009.

Foucault M., *Słowa i rzeczy. Archeologia nauk humanistycznych*, tłum. T. Komendant, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2006.

Gilbert S.F., J. Sapp, A.I. Tauber, *A symbiotic view of life: we have never been individuals*, "The Quarterly Review of Biology" 2012, t. 87, nr 4, s. 325-341, <https://doi.org/10.1086/668166>

Haraway D., *Manifest gatunków stowarzyszonych*, tłum. J. Bednarek, [w:] *Teorie wywrotowe*, red. A. Gajewska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012.

Haraway D., *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*, Duke University Press, Durham-London 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Haraway D., *When Species Meet*, University of Minnesota Press, Minneapolis 2008.

Heider F., M. Simmel, An experimental study of apparent behavior, "The American Journal of Psychology" 1944, t. 57, 1944, s. 243-259, <https://doi.org/10.2307/1416950>

Hird M.J., *The Origins of Sociable Life. Evolution after Science Studies*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2009. <https://doi.org/10.1057/9780230242210>

Malebranche N., *Poszukiwanie prawdy*, t. 2, tłum. M. Frankiewicz, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2011.

Margulis L., *Symbiotyczna planeta*, tłum. M. Ryszkiewicz, Wydawnictwo CiS, Warszawa 2000. Noë A., *Out of Our Heads*, Hill and Wang, New York 2010.

Nussbaum M., *Frontiers of Justice. Disability, Nationality, Species Membership*, The Belknap Press, Cambridge, Mass. 2007. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1c7zftw>

Regan T., *The Case for Animal Rights*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles 2004.

Singer P., *Wyzwolenie zwierząt*, tłum. A. Szczęsna, A. Alichniewicz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2004.

Tymieniecka-Suchanek J., *Literatura rosyjska wobec upodmiotowienia zwierząt. W kręgu zagadnień ekofilozoficznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013.

MAŁGORZATA POKS

Podmiot nieantropocentryczny w kosmologiach indygennych

Barad K., *Meeting the Universe Half Way: Quantum Physics and Entanglement of Matter and Meaning*, Duke University Press, Durham-London 2007. <https://doi.org/10.2307/j.ctv12101zq>

Braidotti R., *Zwierzęta, anomalie i nieorganiczni inni*, tłum. M. Markiewicz, "Machina Myśli" 2018, <http://machinamysli.org/zwierzeta-anomalie-i-nieorganiczni-inni> [dostęp: 23.09.2025].

Brighten A., *Aboriginal peoples and the welfare of animal persons: Dissolving the Bill C-10B conflict*, "Indigenous Law Journal" 2017, t. 10, nr 1.

Cajete G., *Native Science: Natural Laws of Interdependence*, Clear Light Publishers, Santa Fe 2000.

Deckha M., *Animals as Legal Beings: Contesting Anthropocentric Legal Orders*, University of Toronto Press, Toronto-Buffalo-London 2021. <https://doi.org/10.3138/9781487538248>

Deckha M., *Unsettling anthropocentric legal systems: Reconciliation, indigenous laws, and animal personhood*, "Journal of Intercultural Studies" 2020, t. 41, nr 1, s. 77-97, <https://doi.org/10.1080/07256868.2019.1704229>

Dunn K., *Kaimangatanga: Maori perspectives on veganism and plant-based Kai*, "Animal Studies Journal" 2019, t. 8, nr 1.

Eichler L.J., *Ecocide is genocide: Decolonizing the definition of genocide*, "Genocide Studies and Prevention: An International Journal" 2020, t. 14, nr 2. <https://doi.org/10.5038/1911-9933.14.2.1720>

Elżanowski A., T. Pietrzykowski, *Zwierzęta jako nieosobowe podmioty prawa*, "Forum Prawnicze" 2013, nr 1, s. 19 [18-27].

- Fausto C., Feasting on people: Eating animals and humans in Amazonia, "Current Anthropology" 2007, t. 48, nr 4. <https://doi.org/10.1086/518298>
- Fergusson E., "Einstein, Sacred Science and Quantum Leaps", University of Lethbridge 2005, s. 104 [niepublikowana praca magisterska].
- Geroux R., Introduction to the special issue: Decolonizing animals, "Humanimalia: A Journal of Human-Animal Interface Studies" 2019, t. 10, nr 2. <https://doi.org/10.52537/humanimalia.9499>
- Harvey G., Animism: Respecting the Living World, Columbia University Press, New York 2005. Hogan L. Solar Storms, Scribner, New York-London i in. 1997.
- Hyży E., Dzielenie się światem. Nowy feministyczny realizm w ujęciu Karen Barad, [w:] Feministyczne konteksty. Multidyscyplinarnie, red. E. Hyży, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017.
- Narayanan Y., "Cow is a mother, mothers can do anything for their children!". Gaushalas as landscapes of anthropatriarchy and Hindu patriarchy, "Hypatia" 2019, t. 34, nr 2. <https://doi.org/10.1111/hypa.12460>
- Ray-Belcourt B., Animal bodies, colonial subjects: (Re)Locating animality in decolonial thought, "Societies" 2015. <https://doi.org/10.3390/soc5010001>
- Robinson M., Animal personhood in Mi'kmaq perspective, "Societies" 2014, nr. 4. <https://doi.org/10.3390/soc4040672>
- Rosiek J.L., J. Snyder, S.L. Pratt, The new materialisms and indigenous theories of non-human agency: A case for respectful anti-colonial engagement, "Qualitative Inquiry" 2016, t. 26, nr 3-4. <https://doi.org/10.1177/1077800419830135>
- Stannard D.E., American Holocaust: Columbus and the Conquest of the New World, Oxford University Press, Oxford 1992. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195075816.001.0001>
- The Peter A. Allard School of Law. The University of British Columbia, <https://allard.ubc.ca/research/research-centres-and-programs/centre-law-and-environment/projects/legal-recognitionnon-human-relations> [dostęp: 23.09.2025].
- Viveiros de Castro E., Kosmiczna deixis oraz perspektywizm indiański, tłum. M. Filip, "Etnografia. Praktyki, Teorie, Doświadczenia" 2017, nr 3. <https://doi.org/10.4467/254395379EPT.17.010.9246>
- Yakoub J.B., Dancing with a deer, a jaguar or a snake: A diptych on the re-appearance of other-thanhuman movements. Interview with Amanda Piña and Rolando Vázquez, "E-tcetera" 2019, nr 159, <https://e-tcetera.be/dancing-with-a-deer-a-jaguar-or-a-snake> [dostęp: 23.09.2025].

JUSTYNA SCHOLLENBERGER

Doświadczenie zwierzęcia jako kwestia dociekania i praktyki

- Aaltola E., Empathy, intersubjectivity, and animal, "Environmental Philosophy" 2013, t. 10, nr 2, Fall. <https://doi.org/10.5840/enviophil201310215>
- Acampora R.R., Corporal Compassion. Animal Ethics and Philosophy of Body, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 2006. <https://doi.org/10.2307/j.ctvs89dhj>

- Agamben G., *The Open. Man and Animal*, tłum. K. Attell, Stanford University Press, Stanford 2004. [Fragmenty dzieła zostały przetłumaczone na język polski: G. Agamben, *Otwarte*, tłum. P. Mościcki, "Krytyka Polityczna" 2008, nr 15, s. 124-138].
- Baratay É., *Zwierzęcy punkt widzenia. Inna wersja historii*, tłum. P. Tarasewicz, Wydawnictwo w Podwórkę, Gdańsk 2014.
- Beer G., *Darwin's Plots, Evolutionary Narrative in Darwin, George Elliot and Nineteenth-Century Fiction*, Cambridge University Press, New York 2009. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511770401>
- Berge L., *Dobry wilk. Tragedia w szwedzkim zoo*, tłum. I. Kowadło-Przedmojska, Wydawnictwo Czarne, Warszawa 2019.
- Berger J., *O patrzeniu*, tłum. S. Sikora, Fundacja Aletheia, Warszawa 1999.
- Buchanan B., *Onto-Ethologies. The Animal Environments of Uexküll, Heidegger, Merleau-Ponty and Deleuze*, State University of New York Press, Albany 2008. <https://doi.org/10.1515/9780791477465>
- Calarco M., *Thinking Through Animals. Identity, Difference, Indistinction*, Stanford University Press, Stanford 2015. <https://doi.org/10.1515/9780804796538>
- Carruthers P., *Suffering without subjectivity*, [w:] P. Carruthers, *Consciousness. Essays from a HigherOrder Perspective*, Clarendon Press, Oxford 2005. <https://doi.org/10.1093/0199277362.003.0010>
- Darwin K., *O pochodzeniu człowieka*, tłum. S. Panek, [w:] K. Darwin, *Dzieła wybrane*, t. IV, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1959.
- Deleuze G., F. Guattari, *Kafka. Ku literaturze mniejszej*, tłum. A.Z. Jaksender, K.M. Jaksender, Wydawnictwo Eperons-Ostrogi, Kraków 2016
- Deleuze G., F. Guattari, *Tysiąc plateau*, tłum. zbiorowe, Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2015. Derrida J., *The Animal That Therefore I Am, The Animal That Therefore I Am*, red. M.-L. Mallet, tłum. D. Wills, Fordham University Press, New York 2008.
- Despret V., *Domesticating practices. The case of Arabian babblers*, [w:] *Routledge Handbook of Human-Animal Studies*, red. G. Marvin, S. McHugh, Routledge, London-New York 2014.
- Despret V., *What Would Animals Say If We Asked the Right Questions*, tłum. B. Buchanan, wstęp B. Latour, University of Minnesota Press, Minneapolis-London 2016. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816692378.001.0001>
- Geertz C., *Zdobywając doświadczenia, autoryzując siebie*, tłum. E. Klekot, A. Szurek, [w:] *Antropologia doświadczenia*, red. V.W. Turner, E.M. Bruner, tłum. E. Klekot, A. Szurek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Haraway D., *Staying with the trouble. Making Kin in the Chthulucene*, Duke University Press, Durham-London 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>
- Haraway D., *When Species Meet*, University of Minnesota Press, Minneapolis, London 2008.
- Ingold T., *Budować, mieszkać, żyć*, tłum. E. Klekot, [w:] T. Ingold, *Splatać otwarty świat*, wyb. i oprac. E. Klekot, Instytut Architektury, Kraków 2018.
- Jay M., *Pieśni doświadczenia. Nowoczesne amerykańskie i europejskie wariacje na uniwersalny temat*, tłum. A. Rejniak-Majewska, Universitas, Kraków 2008.

- Latour B., Foreword, [w:] V. Despret, What Would Animals Say If We Asked the Right Questions, tłum. B. Buchanan, University of Minnesota Press, Minneapolis-London 2016.
- Nagel T., Jak to jest być nietoperzem, [w:] T. Nagel, Pytania ostateczne, tłum. A. Romaniuk, Aletheia, Warszawa 1997.
- Nagel T., Widok znikąd, tłum. C. Cieśliński, Fundacja Aletheia, Warszawa 1997. Nycz R., O nowoczesności jako doświadczeniu, "Teksty Drugie" 2006, nr 3.
- Oliver K., Animal Lessons. How They Teach Us to Be Human, Columbia University Press, New York 2009.
- Plumwood V., The Eye of the Crocodile, red. L. Shannon, Australian National University EPress, Canberra 2012. <https://doi.org/10.22459/EC.11.2012>
- Rose D.B., Dooren T. van, Chrulew M., Introduction, [w:] Extinction Stories. Stories of Time, Death, and Generations, red. D.B. Rose, T. van Dooren, M. Chrulew, Columbia University Press, New York 2017. <https://doi.org/10.7312/van-17880-002>
- The Philosophy of Animal Minds, red. R.W. Lurz, Cambridge University Press, New York 2009. "Teksty Drugie" 2018, nr 1. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511819001.001>
- Thoreau H.D., Walden, czyli życie w lesie, tłum. H. Cieplińska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1991.
- Turner F., Refleksyjność jako ewolucja w książce Walden Thoreau, tłum. E. Klekot, A. Szurek [w:] Antropologia doświadczenia, red. V.W. Turner, E.M. Bruner, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Uexküll J. von, Biologia lub fizjologia, tłum. A. Pobjewska, "Przegląd Filozoficzno-Literacki" 2011, nr 2-3.
- Uexküll J. von, G. Kriszat, Pasaże ku światom zwierząt i ludzi. Książka z obrazkami niewidzialnych światów, tłum. K. Bobrowicz, K. Bobrowicz, Warszawa 2016.
- Weil K., Zwrot ku zwierzętom. Sprawozdanie, tłum. P. Sadzik, [w:] Zwierzęta, gender, kultura. Perspektywa ekologiczna, etyczna i krytyczna, red. A. Barcz, M. Dąbrowska, E-naukowiec, Lublin 2014.
- Wolfe C., Animal Rites. American Culture, the Discourse of Species, and Posthumanism Theory, The University of Chicago Press, Chicago-London 2003. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226905129.003.0006>

MAŁGORZATA ROESKE

Doświadczenie jako kategoria międzygatunkowa

- Arystoteles, Analityki pierwsze i wtóre, tłum. K. Leśniak, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973.
- Agamben G., Infancy and History: Essays on the Destruction of Experience, London 1993 (wyd. włoskie 1978).

- Baratay E., *Zwierzęcy punkt widzenia. Inna wersja historii*, tłum. P. Tarasewicz, Wydawnictwo w Podwórkę, Gdańsk 2014.
- Bataille G., *Doświadczenie wewnętrzne*, tłum. O. Hedemann, Wydawnictwo KR, Warszawa 1998.
- Bentham J., *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, tłum. B. Nawroczyński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958.
- Birke L., *Listening to voices. On the pleasures and problems of studying human-animal relationships*, [w:] *The Rise of Critical Animal Studies. From the Margins to the Centre*, red. N. Taylor, R. Twine, Routledge, New York 2014.
- Boesch C., Head J., Robbins M.M., *Complex tool sets for honey extraction among chimpanzees in Loango National Park, Gabon*, "Journal of Human Evolution" 2009, nr 6, s. 560-569.
<https://doi.org/10.1016/j.jhevol.2009.04.001>
- Carruthers P., *HOP over FOR, HOT theory*, [w:] *Higher Order Theories of Consciousness*, red. K. Gennaro, Routledge, Philadelphia 2004. <https://doi.org/10.1075/aicr.56.08car>
- Carruthers P., *Sympathy and subjectivity*, "Australasian Journal of Philosophy" 1999, nr 77(4). Coe S., *Dead Meat, Four Walls Eight Windows*, New York 1996.
<https://doi.org/10.1080/00048409912349231>
- Coetzee J.M., *Żywoty Zwierząt*, tłum. A. Dobrzańska-Gadowska, Świat Książki, Warszawa 2004.
- Davidson D., *Zwierzęta racjonalne*, tłum. C. Cieśliński, [w:] D. Davidson, *Eseje o prawdzie, języku i umyśle*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.
- Dąbrowska M., *Etnografia i animal studies. Badanie międzygatunkowych powiązań*, "Zeszyty Etnologii Wrocławskiej" 2017, nr 1(26), s. 183-201.
- DeGrazia D., *Animal Rights: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, Oxford 2002. Dennett D., *Brainchildren. Essays on Designing Minds*, MIT Press, Cambridge 1998.
- Francuz G., *Czy świadomość zwierząt jest antropomorficzną iluzją?*, "Przegląd Filozoficzny - Nowa Seria" 2015, nr 2(94), s. 399-415.
- Fu-Tuan Y., *Przestrzeń i miejsce*, tłum. A. Morawińska, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.
- Garland E.C., C. Garrigue, M.J. Noad, *When does cultural evolution become cumulative culture? A case study of humpback whale song*, "Philosophical Transactions of the Royal Society: Biological Sciences" 2022, nr 377, s. 1-11. <https://doi.org/10.1098/rstb.2020.0313>
- Griffin D., *Umysły zwierząt*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004.
- Gzyra D., *Zdolność do odczuwania w teorii praw zwierząt Toma Regana*, "Przegląd Filozoficzny - Nowa Seria" 2015, nr 2 (94), s. 431-445.
- Hamilton L., N. Taylor, *Ethnography after Humanism. Power, Politics and Method in Multi-Species Research*, Palgrave Macmillan, London 2017.
- Hume D., *Traktat o naturze ludzkiej*, tłum. Cz. Znamierowski, Fundacja Aletheia, Warszawa 2005.
- Jay M., *Pieśni doświadczenia. Nowoczesne amerykańskie i europejskie wariacje na uniwersalny temat*, tłum. A. Rejniak-Majewska, Universitas, Kraków 2008.

Jelbert S.A., R.J. Hosking, A.H. Taylor, R.D. Gray, Mental template matching is a potential cultural transmission mechanism for New Caledonian crow tool manufacturing traditions, "Scientific Reports" 2018, t. 8, nr 1, s. 1-6. <https://doi.org/10.1038/s41598-018-27405-1>

Kaczmarek A., Od milczenia do opowieści. Kulturowe dyskursy o umieraniu i śmierci, Wydawnictwo UAM, Poznań 2016.

Kirkwood J., The distribution of the capacity for sentience in the animal kingdom, [w:] Animals, Ethics and Trade: The Challenge of Animal Sentience, red. J. Turner, J. D'Silva, Earthscan, London 2006.

Kittel M., (Nie)świadomość zwierząt a ich status moralny. Jak pogodzić etykę z filozofią umysłu?, "Etyka" 2006, nr 39, s. 99-114. <https://doi.org/10.14394/etyka.425>

Kotyczka M., Wprowadzenie, [w:] Śmierć zwierzęcia. Współczesne zootanatologie, red. M. Kotyczka, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014.

Lejman J., Ewolucja ludzkiej samowiedzy gatunkowej. Dzieje prób zdefiniowania relacji człowiek-zwierzę, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008.

Lestel D., F. Brunois, F. Gaunet, Towards an etho-ethnology and an ethno-ethology, "Social Sciences Information" 2006, nr 45, s. 155-177. <https://doi.org/10.1177/0539018406063633>

Linde S.B., Słownik języka polskiego, t. 1, Wydawnictwo Jana Zawadzkiego, Warszawa 1907.

Majbroda K., W relacjach, sieciach, splotach asamblaży. Wyobrażenia antropologii społeczno-kulturowej wobec aktualnego, Oficyna Wydawnicza ATUT - Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe, Wrocław 2019.

Morton D.B., Pain, suffering, and behavior, [w:] Encyclopedia of Animal Rights and Animal Welfare, red. M. Bekoff, Greenwood Pub Group, Santa Barbara 2010.

Nagel T., Jak to jest być nietoperzem?, tłum. A. Romaniuk, "Przegląd Filozoficzny" 1996, nr 1, s. 129-141.

Northoff G., What the brain's intrinsic activity can tell us about consciousness? A tri-dimensional view, "Neuroscience and Biobehavioral Reviews" 2013, nr 37(4).
<https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2012.12.004>

Patterson Ch., Wieczna Treblinka, Wydawnictwo "Vega!POL", Opole 2003.

Pisula W., Poziomy świadomości, "Przegląd Filozoficzny - Nowa Seria" 2015, nr 2(94), s. 383-397.

Proctor H., Animal sentience: Where are we and where are we heading?, "Animals" 2012, nr 2.

Rakowski T., Etnografia przedtekstowa. Fenomenologiczne korzenie interpretacji antropologicznej, "Teksty Drugie" 2018, nr 1, s. 16-39. <https://doi.org/10.18318/td.2018.1.2>

Rollins B., The Unheeded Cry Animal Consciousness, Animal Pain, and Science, Iowa State University Press, Ames 1998.

Sasaki T., D. Biro, Cumulative culture can emerge from collective intelligence in animal groups, "Nature Communications" 2017, nr 8(1), s. 1-6. <https://doi.org/10.1038/ncomms15049>

Sereny G., Into the Darkness: An Examination of Conscience, Vantage, New York 1983.

Shapiro K., Understanding dogs through kinesthetic empathy, social construction, and history, "Anthrozoös" 1990, nr 3(3), s. 184-195. <https://doi.org/10.2752/089279390787057540>

Singer P., Wyzwolenie zwierząt, tłum. A. Alichniewicz, A. Szczęsna, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2004.

Uexküll J.J., G. Kriszat, Pasaże ku światom zwierząt i ludzi, Wydawnictwo IBL PAN, Warszawa 2016.

Wolska D., Doświadczenie jako kwestia humanistyki, "Teksty Drugie" 2006, nr 3, s. 91-101.

JUSTYNA WŁODARCZYK

Relacje. W kierunku roboczej definicji przezroczystego terminu

Animal Spaces, Beastly Places: New Geographies of Human-Animal Relations, red. C. Philo, C. Wilbert, Routledge, New York 2000.

Charles N., "Animals just love you as you are": Experiencing kinship across the species barrier, "Sociology" 2014, nr 48.4, s. 715-730. <https://doi.org/10.1177/0038038513515353>

DeMello M., Animals and Society: An Introduction to Human-Animal Studies, Columbia University Press, New York 2012.

Derra A., "Twórzmy relacje, a nie dzieci". Wspólne życie na zniszczonej planecie w chthulucenie, "Avant" 2017, nr 8(2), s. 215-228. <https://doi.org/10.26913/80302017.0112.0013>

Despret V., The body we care for: Figures of anthropo-zoo-genesis, "Body & Society" 2004, nr 10(2/3), s. 111-134. <https://doi.org/10.1177/1357034X04042938>

The Feminist Care Tradition in Animal Ethics, red. J. Donovan, C. Adams, Columbia University Press, New York 2007.

Fox R., Animal behaviors, post-human lives: Everyday negotiations of the human-animal divide, "Social & Cultural Geography" 2006, nr 7(4), s. 525-537. <https://doi.org/10.1080/14649360600825679>

Franklin A., Animals and Modern Cultures: A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity, Sage, New York 1999. <https://doi.org/10.4135/9781446217764>

Haraway D., Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness, Prickly Paradigm Press, Chicago 2003.

Haraway D., Manifest gatunków stowarzyszonych, tłum. J. Bednarek, [w:] Teorie wywrotowe: Antologia przekładów, red. A. Gajewska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012, s. 241-260.

Haraway D., Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene, Duke University Press, Durham 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11cw25q>

Haraway D., When Species Meet, University of Minnesota Press, Minneapolis 2008.

Mamzer H., M.A. Gajewska, Ł. Lange, Jak rozumieć relacje międzygatunkowe? "Porównania" 2021, nr 29, s. 351-370. <https://doi.org/10.14746/por.2021.2.20>

Mamzer H., Posthumanizm we współczesnych modelach rodzin: zwierzęta jako członkowie rodziny?, [w:] Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy, red. S. Grotowska, I. Taranowicz, Oficyna wydawnicza Arboretum, Wrocław 2015, s. 151-176.

Pies też człowiek? Relacje psów i ludzi we współczesnej Polsce, red. M.P. Pręgowski, J. Włodarczyk, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2014.

Rolston H. III, Environmental Ethics: Duties and Values in the Natural World, Temple University Press, Philadelphia 1988.

Routledge Handbook of Human-Animal Studies, red. S. McHugh, G. Marvin, Routledge, New York 2014.

Serpell, J., In the Company of Animals: A Study of Human-Animal Relationships, Basil Blackwell, New York 1986.

Serpell J., W towarzystwie zwierząt, tłum. A. Alichniewicz, A. Szczesna, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1999.

Strathern M., Relations: An Anthropological Account, Duke University Press, Durham 2020.
<https://doi.org/10.1515/9781478009344>

Tsing A., The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins, Princeton University Press, Princeton 2015. <https://doi.org/10.1515/9781400873548>

Urbanik J., Placing Animals: An Introduction to the Geography of Human-Animal Relations, Rowman & Littlefield, Lanham-Londyn 2012. <https://doi.org/10.5040/9798216385271>

Wolfe C., Animal studies, dyscyplinarność i post(humanizm), tłum. K. Krasuska, "Teksty Drugie" 2013, t. 139-140, nr 1/2, s. 125-153.

GABRIELA JARZĘBOWSKA

Miejsce relacji i relacyjności w teoriach wspólnoty międzygatunkowej

Anderson E., Animal rights and the values of nonhuman life, [w:] Animal Rights: Current Debates and New Directions, red. M. Nussbaum, C. Sunstein, Oxford University Press, New York 2006, s. 277-298.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195305104.003.0014>

Bednarek J., Życie, które mówi. Nowoczesna wspólnota i zwierzęta, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.

Burgess-Jackson K., Doing right by our animal companions, "The Journal of Ethics" 1998, nr 2(2), s. 159-185. <https://doi.org/10.1023/A:1009756409422>

Callicott J.B., Animal liberation and environmental ethics: Back together again, [w:] In Defense of the Land Ethic: Essays in Environmental Philosophy, red. J.B. Callicott, State University of New York Press, Albany 1989, s. 49-59. <https://doi.org/10.15368/bts.1988v4n3.1>

Cochrane A., Cosmozoopolis: the case against group-differentiated animal rights, "Law, Ethics and Philosophy" 2013, 1(1), 113-125.

Cochrane A., Sentientist Politics: A Theory of Global Inter-Species Justice, Oxford University Press, Oxford 2018. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198789802.001.0001>

Cochrane A., Garner, R., O'Sullivan, S., Animal ethics and the political, "Critical Review of International Social and Political Philosophy" 2018, nr 21(2), s. 261-277.
<https://doi.org/10.1080/13698230.2016.1194583>

Cormie A.A., Rossi M., The problem of predation in Zoopolis, "Journal of Applied Philosophy" 2018, nr 35(4), s. 718-736. <https://doi.org/10.1111/japp.12250>

Donaldson S., W. Kymlicka, Zoopolis. Teoria polityczna praw zwierząt, tłum. M. Wańkowicz, M. Stefański, Oficyna 21, Warszawa 2018.

Donovan J., Animal rights and feminist theory, "Signs: Journal of Women in Culture and Society" 1990, nr 15(2), s. 350-375. <https://doi.org/10.1086/494588>

Donovan J., Adams, C., The Feminist Care Tradition in Animal Ethics, Columbia University Press, New York 2007.

Driche S., Relationality, "Angelaki" 2019, nr 24(3), s. 1-2. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2019.1620445>

Horta O., Zoopolis, interventions and the state of nature, "Law, Ethics and Philosophy" 2013, nr 1, s. 113-125.

Karwa M., O statusie pojęcia "polityczności", "Studia Politologiczne" 2015, nr 37, s. 33-49. Kowalczyk A., Wspólnota poszerzona - spotkania ludzkich i pozaludzkich aktorów, "Praktyka Teoretyczna" 2010, t. 1, s. 116-135. <https://doi.org/10.14746/prt.2010.1.8>

Ladwig B., Against wild animal sovereignty: An interest-based critique of Zoopolis, "Journal of Political Philosophy" 2015, nr 23(3), s. 282-301. <https://doi.org/10.1111/jopp.12068>

Metz T., S.C. Miller, Relational ethics, [w:] The International Encyclopedia of Ethics, red. H. LaFollette, Blackwell Publishing Ltd., Chichester 2016, s. 1-10. <https://doi.org/10.1002/9781444367072.wbiee826>

Midgley M., Animals and Why They Matter, The University of Georgia Press, Athens 1993.

Noddings N., Caring: a Feminine Approach to Ethics and Moral Education, The University of California Press, Berkeley 1984.

Nussbaum M., Animal minds and human morals: The origins of the western debate, "The Philosophical Review" 1996, nr 105(3), s. 403-405. <https://doi.org/10.2307/2185706>

Palmer C., Animal Ethics in Context, Columbia University Press, New York 2010.

Von Essen E., M.P. Allen, The republican Zoopolis: Towards a new legitimization framework for relational animal ethics, "Ethics & the Environment" 2016, nr 21(1), s. 61-88. <https://doi.org/10.2979/ethicsenviro.21.1.03>

Wadiwel D.J., Zoopolis: Challenging our conceptualisation of political sovereignty through animal sovereignties, "Dialogue: Canadian Philosophical Review/Revue canadienne de philosophie" 2013, nr 52(4), s. 749-758. <https://doi.org/10.1017/S001221731300084X>

Żylińska J., Bioetyka w epoce nowych mediów, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa 2013. <https://doi.org/10.4000/books.iblpan.4870>

MAŁGORZATA POKS

Mówienie w imieniu a mówienie o

Boetzkes A., Art, [w:] The Edinburgh Companion to Animal Studies, red. L. Turner, U. Sellbach, R. Broglio, Edinburgh University Press 2018, s. 65-79. <https://doi.org/10.1515/9781474418423-008>

Bradshaw G.A., Carnivore Minds: Who These Fearsome Animals Really Are, Yale University Press, New Haven-London 2017.

Ćirović D., A. Penezić, M. Krofel, Jackals as cleaners: Ecosystem services provided by a mesocarnivore in human-dominated landscapes, "Biological Conservation" 2016, t. 199, s. 51-55, <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2016.04.027>

Donaldson S., Animal agora: Animal citizens and the democratic challenge, "Social Theory and Practice" 2020, t. 46, nr 4, s. 709-735. <https://doi.org/10.5840/soctheorpract202061296>

Foucault M., Słowa i rzeczy. Archeologia nauk humanistycznych, tłum. T. Komendant, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2007.

Galambosova C., From specimen to contemporary taxidermy, "Daily Art Magazine", 1 listopada 2021, <https://www.dailyartmagazine.com/taxidermy-in-art> [dostęp: 23.09.2025].

Gzyra D., Zwierzęta w reklamie mięsa, "Kultura Popularna" 2014, nr 4(42), s. 8-19.

Hall S., The work of representation, [w:] Representation: Cultural Representations and Signifying Practices, red. S. Hall, Sage Publications, London 1997, s. 13-74.

Hudzik J., Czy polityka ma coś wspólnego z estetyką?, "Teksty Drugie" 2010, nr 3, s. 11-34.

Kępińska J. Wilki i ludzie, "Dziki Życie" 1999, nr 1(65), <https://dzikiezycie.pl/autor/73/joanna-kepinska> [dostęp: 23.09.2025].

Kuszela K., Rzecznictwo w imieniu zwierząt. Manifest prawno-polityczny, "Zielone Wiadomości", 21 lipca 2019, <https://zielonewiadomosci.pl/tematy/zwierzeta/rzecznictwo-w-imieniu-zwierzat-manifest-prawno-polityczny/> [dostęp: 11.09.2022].

Linnell J.D.C., E. Kovtun, I. Rouart, Wolf attacks on humans: an update for 2002-2020. NINA Report 1944, Norwegian Institute for Nature Research, Oslo 2021.

List otwarty środowiska naukowego w sprawie redukcji populacji dzików, do prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego, "Nauka dla Przyrody", 9 stycznia 2019, <https://naukadlaprzyrody.pl/2019/01/09/list-otwarty-srodowiska-naukowego-w-sprawie-redukcji-populacji-dzikow/> [dostęp: 20.08.2025].

Łagodzka D., Podmiotowość zwierząt w sztuce, "Wielogłos" 2018, nr 1 (35), s. 63-82.

McHugh S., Animal Stories: Narrating Across Species Lines, University of Minnesota Press, Minneapolis 2011. <https://doi.org/10.5749/minnesota/9780816670321.001.0001>

McKay R., Representation, [w:] Critical Terms in Animal Studies, red. L. Gruen, Chicago University Press, Chicago 2017, s. 307-319.

Nagel T., Jak to jest być nietoperzem?, tłum. A. Romaniuk, "Przegląd Filozoficzny - Nowa Seria" 1996, R.V, nr 1, s. 129-141.

- Neimanis A., No representation without colonization (or, nature represents itself), "Somatechnics" 2015, t. 5, nr 2, s. 135-153. <https://doi.org/10.3366/soma.2015.0158>
- Patterson Ch., Wieczna Treblinka, tłum. R. Rupowski, Vega!POL, Opole 2003. Pendergast C., The Triangle of Representation, Columbia University Press, New York 2000.
- Poks M., Radykalny weganizm osób kolorowych, "Er(r)go: Dyskursy Weg(etari)anizmu /Discourses of Veg(etari)anism" 2019, t. 38, nr 1, s. 47-58. <https://doi.org/10.31261/ERRGO.2019.38.04>
- Powiat. Wilk z głową psa w paszczy. Czy drapieżniki zagrażają naszym pupilom? "Gazeta Powiatowa" <https://gazetapowiatowa.pl/wiadomosci/powiat-legionowski/powiat-wilk-glowa-psa-paszczydrapiezniki-zagrazaja-naszym-pupilom> [dostęp: 23.09.2025].
- Przybyła W., Kulturowa semantyka motywu zwierząt, "Teksty Drugie" 2011, nr 3, s. 238-252.
- Ryan D., Literature, [w:] The Edinburgh Companion to Animal Studies, red. L. Turner, U. Sellbach, R. Broglio, Edinburgh University Press, Edinburgh 2018, s. 321-336. <https://doi.org/10.1515/9781474418423-024>
- Sward M., Shape-shifting representation, "American Political Science Review" 2014, t. 108, nr 4, s. 723-736. <https://doi.org/10.1017/S0003055414000471>
- Spivak G.C., Czy podporządkowani inni mogą przemówić?, tłum. E. Majewska, "Krytyka Polityczna" 2010, nr 24-25, s. 196-239.
- Tănăsescu M., Evocative representation, "Constellations: An International Journal of Critical and Democratic Theory" 2020, t. 27, nr 3, s. 385-396. <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12463>
- Tănăsescu M., Rethinking representation: The challenge of non-humans, "Australian Journal of Political Science" 2014, t. 49, nr 1, s. 40-53. <https://doi.org/10.1080/10361146.2013.874404>
- Waal de, F. Anthropomorphism or anthropodenial: Consistency in our thinking about humans and other animals, "Philosophical Topics" 1999, t. 27, nr 1, s. 255-280. <https://doi.org/10.5840/philtopics199927122>
- Weil K., Zwrot ku zwierzętom. Sprawozdanie, [w:] Zwierzęta, gender i kultura. Perspektywa ekologiczna, etyczna i krytyczna, red. A. Barcz, M. Dąbrowska, E-naukowiec, Lublin 2014.
- Weiss, A. Problemem nie są wilki, lecz ich brak. Rozmowa z dr Katarzyną Kozyrą-Zyskowską, "Dziki Życie", nr 4(370) <https://dzikiezycie.pl/aktualnosci/569-problemem-nie-sa-wilki-lecz-ich-brak> [dostęp: 23.09.2025].
- Witek M., Rzecz o historii naturalnej, zwierzęcych skórkach i sztuce - recenzja Spekulatywnej taksydermii (Speculative Taxidermy) Giovanniego Aloiego, "Przegląd Kulturoznawczy" 2020, nr 3, s. 301-311. <https://doi.org/10.4467/20843860PK.20.029.12589>
- Wstrząsające zdjęcie. Wilk niósł w pysku odgryzioną głowę psa, Onet wiadomości, <https://twitter.com/onetwiadomosci/status/1343806981333610497> [dostęp: 23.09.2025].

MICHAŁ MATUSZEWSKI

Filmowe reprezentacje zwierząt

Adams C.J., Polityka seksualna mięsa: feministyczno-wegetariańska teoria krytyczna, tłum. M. Stefański, Oficyna 21, Warszawa 2022.

Aloi G., Śmierć zwierzęcia w sztukach wizualnych, [w:] Śmierć zwierzęcia. Współczesne zootanatologie, tłum. M. Kotyczka, red. M. Kotyczka, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014.

Baker S., Picturing the Beast: Animals, Identity and Representation, University of Illinois Press, Urbana 2006.

Beardsworth A., A. Bryman, The wild animal in late modernity: The case of the Disneyization of zoos, "Tourist Studies" 2001, t. 1, nr 1, s. 83-104. <https://doi.org/10.1177/146879760100100105>

Berger J., Po cóż patrzeć na zwierzęta, [w:] O patrzeniu, tłum. S. Sikora, Fundacja Aletheia, Warszawa 1999.

Borowski M., Archiwa antropocenu. Mockument przyrodniczy i dekolonizacja natury, "Prace Kulturoznawcze" 2018, t. 22, nr 1-2, s. 97-111. <https://doi.org/10.19195/0860-6668.22.1-2.7>

Bouse D., Wildlife Films, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2000. Bryman A., The Disneyization of Society, Sage Publ., London 2008, reprint.

Daly M., Topsy: The Startling Story of the Crooked-Tailed Elephant, P.T. Barnum, and the American Wizard, Thomas Edison, Atlantic Monthly Press, New York 2013, http://archive.org/details/topsystartlingst0000daly_e1v0.

Fernández L., Images that liberate: Moral shock and strategic visual communication in animal liberation activism, "Journal of Communication Inquiry" 2021, t. 45, nr 2, s. 138-158. <https://doi.org/10.1177/0196859920932881>

Finn S.M., Animal rights and documentaries, [w:] Farmed Animals on Film: A Manifesto for a New Ethic, red. S.M. Finn, Springer International Publishing, Cham 2023, s. 65-126, https://doi.org/10.1007/978-3-031-23832-1_4

Gregersdotter K., J. Höglund, N. Hållén, Animal Horror Cinema: Genre, History and Criticism, Palgrave Macmillan, London-Melbourne-New York 2018.

Harp R., 'Guardians of the Galaxy Vol. 3' Has a Powerful Message, 8.05.2023, <https://www.peta.org/blog/guardians-of-the-galaxy-vol-3/>, 2.06.2024.

Jeong S., A Global cinematic zone of animal and technology, "Angelaki" 2013, t. 18, nr 1, s. 139-157. <https://doi.org/10.1080/0969725X.2013.783435>

Kalbarczyk K., "No animals were used in the making of this film?" Postzwierzęta i zew antropomorfizmu w epoce CGI, "Kwartalnik Filmowy" 2020, nr 110, s. 138-155. <https://doi.org/10.36744/kf.335>

Lippit A.M., Electric Animal: Toward a Rhetoric of Wildlife, University of Minnesota Press, Minneapolis 2000.

Lippit A.M., The death of an animal, "Film Quarterly" 2002, t. 56, nr 1, s. 9-22.

<https://doi.org/10.1525/fq.2002.56.1.9>

Lury K., 'A constellation of incongruities': The amateur film and the trip to the zoo, [w:] The Zoo and Screen Media: Images of Exhibition and Encounter, red. M. Lawrence, K. Lury, Palgrave Macmillan US, New York 2016, s. 3-21, https://doi.org/10.1057/978-1-137-53561-0_1

Matuszewski M., Kino (meta)zoologiczne, "Ekrany" 2020, nr 2(54), s. 38-41.

Matuszewski M., (Nie)żywe obrazy. Widmowość i cielesność filmowych zwierząt, "Kwartalnik Filmowy" 2020, nr 111, s. 71-86. <https://doi.org/10.36744/kf.385>

Mitman G., Reel Nature: America's Romance with Wildlife on Film, University of Washington Press, Seattle 2009.

Molloy C., Popular media and animals, Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York 2011.

Nessel S., The media animal: On the mise-en-scène of animals in the zoo and cinema, [w:] Animals and the Cinema: Classifications, Cinephilias, Philosophies, red. S. Nessel, Bertz and Fisher, Berlin 2012, s. 33-48.

Pick A., Vegan cinema, [w:] Thinking Veganism in Literature and Culture: Towards a Vegan Theory, red. E. Quinn, B. Westwood, Springer International Publishing, Cham 2018, s. 125-146, https://doi.org/10.1007/978-3-319-73380-7_6

Pick A., Three worlds: Dwelling and worldhood on screen, [w:] Screening Nature: Cinema beyond the Human, red. A. Pick, G. Narraway, Berghahn Books, Nowy Jork 2023, s. 21-36, <https://www.jstor.org/stable/jj.15238521.6>. <https://doi.org/10.1515/9781782382270-004>

Pick A., Why not look at animals?, "Necrus. European Journal of Media Studies" 2015, R. 4, nr. 1, s. 107-125, <https://doi.org/10.5117/NECSUS2015.1.PICK>

Pleasant L.C., Seeing beings: "Dog" looks back at "god": Unfixing canis familiaris in Kornél Mundruczó's Film Fehér isten/White God (2014), "Humanities" 2017, t. 6, nr 4, s. 82. <https://doi.org/10.3390/h6040082>

Stańczyk M., Bestiariusz. Historie przemocy, "Ekrany" 2019, nr 2.

Weigel M., Sadomodernism. Haneke in furs, "n+1", 25.03.2013, <https://www.nplusonemag.com/issue-16/essays/sadomodernism/>

Wrenn C.L., Resonance of moral shocks in abolitionist animal rights advocacy: overcoming contextual constraints, "Society & Animals" 2013, t. 21, nr 4, s. 379-394. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341271>

KRZYSZTOF SKONIECZNY

Odległe i bliskie ciało zwierzęcia

Acampora R., Corporal Compassion. Animal Ethics and Philosophy of Body, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 2006. <https://doi.org/10.2307/j.ctvs89dhj>

- Andrews K., *The Animal Mind: An Introduction to the Philosophy of Animal Cognition*, Routledge, New York-London 2020. <https://doi.org/10.4324/9780203712511>
- Agamben G., *Otwarte*, tłum. P. Mościcki, "Krytyka Polityczna" 2008, nr 15, s. 124-138.
- Agamben G., *The Open: Man and Animal*, tłum. K. Attell, Stanford University Press, Stanford 2004.
- Bednarek J., *Powrót "rzeczywistości"*, [w:] *Teorie wywrotowe*, red. A. Gajewska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2012, s. 227-240.
- Bentham J., *Wprowadzenie do zasad moralności i prawodawstwa*, tłum. B. Nawroczyński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958.
- Brach-Czaina J., *Metafizyka mięsa*, [w:] *Szczeliny istnienia, Dowody na Istnienie*, Warszawa 2022, s. 185-213.
- Calarco M., *Thinking Through Animals: Identity, Difference, Indistinction*, Stanford Briefs, Stanford, 2015. <https://doi.org/10.1515/9780804796538>
- Calarco M., *Twarzą w twarz z innym zwierzęciem*, [w:] M. Calarco, *Zoografie*, tłum. P. Sadzik, P. Szaj, Wydawnictwo Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, Poznań 2022, s. 67-92.
- Derrida J., *L'Animal que donc je suis*, Galilée, Paris 2006.
- Derrida J., J.L. Nancy, *Eating well* [w:] *Who Comes After the Subject?*, red. E. Cadava, P. Connor, J.-L. Nancy, Routledge, London-New York 1991, s. 96-119.
- Descartes R., *Medytacje o pierwszej filozofii*, tłum. M. i K. Ajdukiewiczowie, S. Swieżawski, I. Dąbska, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001.
- Descartes R., *Rozprawa o metodzie właściwego kierowania rozumem i poszukiwania prawdy w naukach*, tłum. W. Wojciechowska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970.
- Diamond C., *Eating meat and eating people*, "Philosophy" 1978, t. 53, nr 206, s. 465-479, <http://www.jstor.org/stable/3749876> [dostęp: 23.09.2025].
<https://doi.org/10.1017/S0031819100026334>
- Experiencing Animal Minds. An Anthology of Animal-Human Encounters*, red. J.A. Smith, R.W. Mitchell, Columbia University Press, New York 2012.
- Fei D., *From 'the mind isolated with the body' to 'the mind being embodied': Contemporary approaches to the philosophy of the body*, "Cultures of Science" 2020, t. 3, nr 3, s. 206-219, <https://doi.org/10.1177/2096608320960242>
- Franck D., *Being and the living*, [w:] *Heidegger Reexamined*, t. 1: *Dasein, Authenticity and Death*, red. H. Dreyfuss, M. Rathall, Routledge, New York 2002.
- Griffin R.D., *Animal Minds: Beyond Cognition to Consciousness*, University of Chicago Press, Chicago 2001. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226227122.001.0001>
- Hird M., *The Origins of Sociable Life: Evolution After Science Studies*, Palgrave MacMillan, London 2009. <https://doi.org/10.1057/9780230242210>
- Joy M., *Why We Love Dogs, Eat Pigs and Wear Cows: An Introduction to Carnism*, Conari Press, Berkeley 2009.

Kant I., Uzasadnienie metafizyki moralności, tłum. M. Wartenberg, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2001.

Korsgaard Ch.M., Fellow Creatures: Kantian Ethics and Our Duties to Animals, wykład tannerowski, Uniwersytet Michigan, 6 lutego 2004, http://tannerlectures.utah.edu/documents/a-to-z/k/korsgaard_2005.pdf.

Korsgaard Ch.M., Fellow Creatures. Our Obligations to the Other Animals, Oxford University Press, Oxford 2018. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198753858.003.0008>

Lennon K., C. Fischer, Feminist perspectives on the body, [w:] The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2024 Edition), red. E.N. Zalta, U. Nodelman, <https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/feminist-body/>

Lévinas E., Całość i nieskończoność, tłum. M. Kowalska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Lingis A., Animal body - inhuman face, [w:] Zoontologies: The Question of the Animal, red. C. Wolfe, University of Minnesota Press, Minneapolis 2003, s. 165-182.

Montaigne M. de, Próby. Księga pierwsza, tłum. T. "Boy" Żeleński, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1957.

Nietzsche F., Antychryst, tłum. L. Staff, Zielona Sowa, Kraków 2003. Platon, Fedon, tłum. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Kęty 2002.

Plumwood V., Being prey, "Utne Reader" 2000, lipiec-sierpień, s. 56-61.

Regan T., The case for animal rights, [w:] In Defense of Animals, red. P. Singer, Basil Blackwell, New York 1985, s. 13-26.

DOROTA ŁAGODZKA

Namacalna obecność zwierzęcego ciała w kulturze

A Conversation with the artist Mark Dion, [w:] Georgeous Beasts. Aniaml Bodies in Historical Perspective, red. J.B. Landes, P. Young Lee, P. Youngquist, The Pennsylvania State University Press, University Park 2012.

Adams C.J., Polityka seksualna mięsa, tłum. M. Stefański, Oficyna 21, Warszawa 2022.

Althaus K., Der Vivisektor (The Vivisector), [w:] Gabriel von Max we Frye Art Museum, katalog wystawy, red. Jo.-A. Birnie Danzeker, Seattle 2011.

Baggini J., P.S. Fosl, Przybownik etyka. Kompendium metod i pojęć etycznych, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2010.

Baker S., You kill things to look at them: Animal death in contemporary art, [w:] Killing Animals, red. The Animal Studies Group, The University of Illinois Press, Urbana-Chicago 2006.

Bakke M., Biotransfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizmu, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2010.

Bakke M., Ciało otwarte. Filozoficzne reinterpretacje kulturowych wizji cielesności, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2000.

Birch J., *The Edge of Sentience*, Oxford University Press, Oxford 2024.

<https://doi.org/10.1093/9780191966729.001.0001>

Chochołowski B., Czy zwierzęta umierają, czy zdychają, a może odchodzą? Czas na głos profesora Miodka, 25.07.2024, <https://www.wroclaw.pl/akademicki-wroclaw/profesor-miodek-zwierzeta-umieraja-czy-zdychaja-a-moze-odchodza> [dostęp: 6.07.2025].

Ciało we współczesnych koncepcjach filozoficznych, red. M. Kozak, C. Kisiel-Dorohonicka, Wydawnictwo Naukowe Ignatianum w Krakowie, Kraków 2019.

Cixous H., *Stigmata. Escaping texts*, Routledge, New York-London 2005.

<https://doi.org/10.4324/9780203023662>

Dąbrowska M., Psy rasowe jako bio-dzieło sztuki?, "Artmix" 2012, nr 28(18), <https://archiwum-obieg.u-jazdowski.pl/artmix/24243> [dostęp: 08.07.2025].

Desmond J.C., *Displaying Death and Animating Life. Human-Animal Relations in Art, Science and Daily Life*, The University of Chicago Press, Chicago-London 2016.

<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226375519.001.0001>

Diorama. *Erfindung Einer Illusion*, katalog wystawy w Schrin Kunsthalle Frankfurt, red. K. Dohm, C. Garnier, L. Le Bon, F. Ostende, Snoeck, Frankfurt am Main 2018.

Domańska E., *Nekros. Wprowadzenie do ontologii martwego ciała*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.

Fudge E., *Renaissance animal things*, [w:] *Georgious Beasts. Aniaml Bodies in Historical Perspective*, red. J.B. Landes, P. Young Lee, P. Youngquist, The Pennsylvania State University Press, University Park 2012.

Goc A. "Mój pies nie zdechł, tylko umarł". Jak przeżywamy żałobę po zwierzętach?, "Tygodnik Powszechny", 13.02.2024, <https://www.tygodnikpowszechny.pl/moj-pies-nie-zdechl-tylko-umarl-jak-przezywamy-zalobe-po-zwierzetach-186200> [dostęp: 5.07.2025].

Gzyra D., *Dziękuję za świńskie oczy. Jak krzywdzimy zwierzęta*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2018.

Hill S., *The Gallery as Slaughterhouse: Tamara Kostianovsky's Mesmerizing, Flesh at Ogden Contemporary Art*, Southwest Contemporary, 20.03.2023, <https://southwestcontemporary.com/the-gallery-as-slaughterhouse-tamara-kostianovskys-mesmerizing-flesh-at-ogdencontemporary-art/> [dostęp: 30.12.2023].

Joy M., *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows. An Intrudction to Carnism*, Conari Press, San Francisco 2010.

Julius A., *Transgressions: The Offences of Art*, Thames and Hudson, London 2002.

Kaplan G., *Animal Communication*, "WIREs Cogn Sci" 2014, nr 5(6), s. 661-677, <https://doi.org/10.1002/wcs.1321>

Kopania I., *Etyczny wymiar cielesności*, Aureus, Kraków 2002.

Lange-Berndt P., *Animal Art. w Animal Art. Präparierte Tiere in der Kunst 1850-2000*, Verlag Silke Schreiber, München 2009.

- Law J. Notes on the theory of the actor-network: ordering, strategy, and heterogeneity, "Systems Practice" 1992, nr 5, s. 379-393, <https://doi.org/10.1007/BF01059830>
- Łagodźka D., Hyperrealistic human-animal hybris in contemporary art, [w:] Non-Humans in Social Science. Ontologies, Theories and Case Studies red. K. Pauknerová, P. Gibas, M. Stella, P. Mervart, Červený Kostelec, Praha 2016.
- Łącki A., Preparowanie trofeów myśliwskich, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Poznań 1985.
- Łebkowska A., Jak ucieleśnić ciało: o jednym z dylematów somatopoetyki, "Teksty Drugie" 2011, nr 4(30), s. 11-27.
- Matuszewski M., (Nie)żywe obrazy. Widmowość i cielesność filmowych zwierząt, "Kwartalnik Filmowy" 2020, nr 111, s. 71-86. <https://doi.org/10.36744/kf.385>
- Meijer E., Zwierzęta mówią, tłum. A. Małecka, M. Biedrzycki, Wydawnictwo Drzazgi, Okoniny 2021.
- Merleau-Ponty M., Fenomenologia percepcji, tłum. M. Kowalska, J. Migasiński, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2001.
- Mickiewicz A.J., Ciało (nie)ludzkie. Motyw cielesności w tomiku Anny Adamowicz "Animalia", "Zoophilologica" 2022, nr 2(10), s. 1-18. <https://doi.org/10.31261/ZOOPHILOLOGICA.2022.10.07>
- Murawska M., Fenomenologia sztuki ciała. Body art. i fenomenologia francuska, "Przegląd Filozoficzno-Literacki" 2011, nr 4(32).
- Nie oburza mnie estetyzacja cierpienia. Bardziej jego trywializacja, rozmowa Dariusza Gzyry z Dorotą Łagodźką, "Krytyka Polityczna", 7.07.2015, <https://krytykapolityczna.pl/kultura/sztuki-wizualne/lagodzka-nie-oburza-mnie-estetyzacja-cierpienia-bardziej-jego-trywializacja/> [dostęp: 7.07.2025].
- Patricia Piccinini. Jesteśmy!, katalog wystawy, Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu, Toruń 2022.
- Pellic A., Mumie zwierzęce i ich funkcje w starożytnym Egipcie, "Interlinie" 2012, nr 1(5), s. 108-115.
- Pera A., Między człowiekiem a szczurem, czyli o zacieraniu międzygatunkowych granic w twórczości Patricii Piccinini, „Artmix” 2010, nr 23(13), <https://archiwum-obieg.ujazdowski.pl/artmix/16506> [dostęp: 02.12.2021].
- Poliquin R., The Breathless Zoo. Taxidermy and the Cultures of Longing, The Pennsylvania University Press, University Park 2012. <https://doi.org/10.1515/9780271059617>
- Pomian K., Muzeum. Historia światowa, t. 1, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2023. Pomian K., Zbieracze i osobliwości, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2012.
- Pręgowski M.P., Pet cemeteries in Poland and beyond: Their history, meaning, and symbolism, [w:] Free Market Dogs. The Human-Canine Bond in Post-Communist Poland, Purdue University Press, West Lafayette 2016. <https://doi.org/10.2307/j.ctt16314wm>
- Rogowska-Stangret M., Ciało - poza Innością i Tożsamością, Fundacja Terytoria Książki, Gdańsk 2016.
- Rogowska-Stangret M., Dziewczynka i pies. O spotkaniu ciało-w-ciało ze zwierzęciem, "Prace Kulturoznawcze" 2018, nr 21, s. 89-106. <https://doi.org/10.19195/0860-6668.21.3.7>

Scarry E., *The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World*, Oxford University Press, New York-Oxford 1985.

Skowron-Baka K., *Feminizm to weganizm*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2025.

Słownik Języka Polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/truchlo;22255.html> [dostęp: 9.06.2025].

Sztetner E., *Struktury homologiczne*, Akademia Sztuki Pięknych w Warszawie, Warszawa 2017. Środa M., *Czas ciała*, "Przegląd Filozoficzno-Literacki" 2011, nr 4(32).

Taylor S., *Bydłęce brzmie. Wyzwolenie ludzi z niepełnosprawnością i zwierząt*, tłum. K. Makaruk, Wydawnictwo Filtry, Warszawa 2021.

Taylor S., *Zaświadczać o zwierzętach: obrazy i polityka widzenia*, "Magazyn Sztuki" 2014, nr 5.

Terytorium i peryferia cielesności. Ciało w dyskursie filozoficznym, red. A. Kiepas, E. Struzik, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Katowice 2010.

Von Schoenheit und Tod. Tierstillleben von der Renaissance bis zur Moderne, katalog wystawy, Statliche Kunsthalle Karlsruhe, red. H. Jacob-Friesen, M. Lörz, A. Mehlstäuber, A. Reuter, Kehrer, Karlsruhe 2011.

We, animals. Artistic positions on human-animal relations, katalog wystawy, red. A. Hölck, Mein Blau Projekraum, Berlin 2014.

Wieczorkiewicz A., *Monstrarium*, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2009.

Wittgenstein L., *Dociekania filozoficzne*, tłum. B. Wolniewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Wixley Brooks L., *Damien Hirst and the sensibility of shock*, "Art and Design" 1995, nr 10.

DARIUSZ GZYRA

Wymiary krzywdy

Andrews K. et al., *The New York Declaration on Animal Consciousness*, 2024, nydeclaration.com.

Andrusiewicz J., *Śmierć zwierzęcia w filozofii Toma Regana*, "Etyka" 2023, nr 1-2(59), s. 82-102, <https://doi.org/10.14394/etyka.1314>

Animal Liberation and Critical Theory. Interview with John Sanbonmatsu, "Asinus Novus", 13.01.2013 r., <https://asinusnovus.net/2013/01/13/animal-liberationand-critical-theory-interview-withjohn-sanbonmatsu> [dostęp: 30.06.2025].

Baggini J., P.S. Fosl, *Przybornik etyka. Kompendium metod i pojęć etycznych*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2010.

Birch J., *The Edge of Sentience: Risk and Precaution in Humans, Other Animals, and AI*, Oxford University Press, New York 2024. <https://doi.org/10.1093/9780191966729.001.0001>

Broglia R., *Animal Revolution*, University of Minnesota Press, Minneapolis-London 2022. Cochrane A., *Should Animals Have Political Rights?*, Polity Press, Cambridge 2020.

Colling S., *Animal Resistance in the Global Capitalist Era*, Michigan State University Press, East Lansing 2020. <https://doi.org/10.14321/j.ctv15nbzx9>

Donaldson S., W. Kymlicka, *Zoopolis. Teoria polityczna praw zwierząt*, tłum. M. Wańkowiczowa, M. Stefański, Oficyna 21, Warszawa 2019.

Dunayer J., *Animal Equality: Language and Liberation*, Ryce Publishing, Derwood 2001.

Dziuge M., *Where Is the Vegan Claim Headed?*, Euromonitor International, 23.11.2021, <https://www.euromonitor.com/article/where-is-the-vegan-claim-headed> [dostęp: 30.06.2025].

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE z dnia 22 września 2010 r. w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:02010L0063-20190626> [dostęp: 30.06.2025].

Elżanowski A., *Czym jest i czym nie jest dobrostan*, [w:] *Dobrostan zwierząt. Różne perspektywy*, red. H. Mamzer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2018, s. 51-70.

"Ethics, Policy & Environment" 2023, t. 26, nr 2, *Positive Duties to Wild Animals*.
<https://doi.org/10.1080/21550085.2023.2200723>

Faria C., *Animal Ethics in the Wild: Wild Animal Suffering and Intervention in Nature*, Cambridge University Press, Cambridge 2023. <https://doi.org/10.1017/9781009119948>

Francione G.L., *Introduction to Animal Rights: Your Child or the Dog?*, Temple University Press, Philadelphia 2020.

Francuz G., *Strategie przypisywania statusu moralnego istotom żywym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2011.

Gillespie K., *Nonhuman animal resistance and the improprieties of live property*, [w:] *Animals, Biopolitics, Law: Lively Legalities*, red. I. Braverman, Routledge, Abingdon-New York 2016, s. 127.

Green T.C., D.J. Mellor, *Extending ideas about animal welfare assessment to include 'quality of life' and related concepts*, "New Zealand Veterinary Journal" 2011, nr 59(6), s. 263-271,
<https://doi.org/10.1080/00480169.2011.610283>

Gruen L., *Ethics and Animals: An Introduction*, Cambridge University Press, Cambridge 2021. Gruen L. (red.), *The Ethics of Captivity*, Oxford University Press, Oxford-New York 2014.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199977994.003.0001>

Gzyra D., *Lewica i zwierzęta. Śladami krytyki*, "Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies" 2025, nr 1(15), s. 1-28, <https://doi.org/10.31261/ZOOPHILOLOGICA.2025.15.18>

Gzyra D., *Odmiany abolicjonizmu. Zarys nowej klasyfikacji*, [w:] *Ludzkie, nie-ludzkie, arcyzwierzęce. Animalocentryzm?*, red. J. Roś, K.M. Wieczorek, Wydawnictwo Leimak, Siemianowice Śląskie 2016, s. 107-130.

Gzyra D., *O krzywdzie odbierania życia*, "Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies" 2019, nr 5, s. 309-319, <https://doi.org/10.31261/ZOOPHILOLOGICA.2019.05.25>

Gzyra D., *Problemy ekstensjonizmu etycznego*, [w:] *Filozoficzne rozważania o naturze człowieka*, red. B.A. Nowak, K. Maciąg, Wydawnictwo Naukowe Tygiel, Lublin 2017, s. 135-149.

Gzyra D., *Zwierzęta w reklamie mięsa*, "Kultura Popularna" 2014, nr 4(42), s. 8-19. Haratym E., *Animals' right to privacy*, "World Scientific News" 2017, nr 85, s. 73-77.

Haynes R.P., Killing as a welfare issue [w:] The End of Animal Life: A Start for Ethical Debate. Ethical and Societal Considerations on Killing Animals, red. F.L.B. Meijboom, E.N. Stassen, Wageningen Academic Publishers, Wageningen 2016, s. 41-48. https://doi.org/10.3920/978-90-8686-808-7_3

Horta O., Po stronie zwierząt, tłum. J. Wiśniewska, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2024.

Hribal J., Fear of the Animal Planet: The Hidden History of Animal Resistance, AK Press, Oakland 2010.

Institut Public de Sondage d'Opinion Secteur (Ipsos), An Exploration into Diets around the World, 08.2018, https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2018-09/an_exploration_into_diets_around_the_world.pdf [dostęp: 30.06.2025].

Johannsen K., Wild Animal Ethics: The Moral and Political Problem of Wild Animal Suffering, Routledge, New York-London 2021. <https://doi.org/10.4324/9780429296673>

Joy M., From carnivore to carnist: Liberating the language of meat, "Satya" 2001, nr 8(2), s. 26-27.

Joy M., Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism, Conari Press, San Francisco 2010.

Kasperbauer T.J., P. Sandøe, Killing as a welfare issue, [w:] The Ethics of Killing Animals, red. T. Višak, R. Garner, Oxford University Press, Oxford-New York 2016, s. 17-31. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199396078.003.0002>

Kodeks etyki lekarza weterynarii, Warszawska Izba Lekarsko-Weterynaryjna, Warszawa 2009, s. 5, <https://vetpol.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/Kodeks-etyki-lekarza-weterynarii.pdf> [dostęp: 30.06.2025].

Lecky W.E.H., History of European Morals from Augustus to Charlemagne, vol. 1, Third edition, revised D. Appleton & Co, New York-London 1921.

Mamzer H., Wstęp. O potrzebie łączenia perspektyw, [w:] Dobrostan zwierząt. Różne perspektywy, red. H. Mamzer, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2018.

Mood A. et al., Estimating global numbers of farmed fishes killed for food annually from 1990 to 2019, "Animal Welfare" 2023, t. 32, nr e12, s. 1-16, <https://doi.org/10.1017/awf.2023.4>

Mood A., P. Brooke, Estimating global numbers of fishes caught from the wild annually from 2000 to 2019, "Animal Welfare" 2024, t. 33, nr e6, s. 1-19, <https://doi.org/10.1017/awf.2024.7>

Noske B., Beyond Boundaries: Humans and Animals, Black Rose Books, Montreal-New York- London 1997.

Orzechowski K., Global Animal Slaughter Statistics & Charts, Faunalytics, 23.04.2025, <https://faunalytics.org/global-animal-slaughter-statistics-and-charts> [dostęp: 30.06.2025].

Palmer C., Animal Ethics in Context, Columbia University Press, New York 2010.

Pepper A., Glass panels and peepholes: Nonhuman animals and the right to privacy, "Pacific Philosophical Quarterly" 2020, t. 1010, nr 4, s. 1-23, <https://doi.org/10.1111/papq.12329>

Regan T., Animal Rights, Human Wrongs. An Introduction to Moral Philosophy, Rowman & Littlefield, Lanham-Boulder 2003.

Regan T., The Case for Animal Rights, University of California Press, Berkeley 2004.

Salzani C., Z. Weisberg, Animals as Victims, Paris Institute For Critical Thinking, 18.06.2024, <https://parisinstitute.org/animals-as-victims> [dostęp: 30.06.2025].

Sebo J., The Moral Circle: Who Matters, What Matters, and Why, W.W. Norton & Company, New York 2025.

Singer P., Ethics in the Real World: 90 Essays on Things That Matter, Princeton University Press, Princeton-Oxford 2023. <https://doi.org/10.1515/9780691237886>

Singer P., Etyka praktyczna, tłum. A. Sagan, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2003. Singer P., Practical Ethics. Third Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

Singer P., The Expanding Circle: Ethics, Evolution, and Moral Progress, Princeton University Press, Princeton-Oxford 2011. <https://doi.org/10.1515/9781400838431>

Słownik języka polskiego PWN, hasło "krzywda", <https://sjp.pwn.pl/sjp/krzywda;2475955.html> [dostęp: 30.06.2025].

Sorenson J., Introduction. Thinking the unthinkable, [w:] Critical Animal Studies: Thinking the Unthinkable, red. J. Sorenson, Canadian Scholars' Press, Toronto 2014, s. xi- xxxiv.

Szulakiewicz M., Człowiek i krzywda. Między homo explorens a homo rapiens, "Ethos" 2018, t. 31, nr 2(122), s. 40-62, DOI 10.12887/31-2018-2-122-04.

Szymczak M. (red.), Słownik języka polskiego, t. 1, PWN, Warszawa 1988.

Urbaniak M., Spacer wzdłuż granicy doznania [Recenzja książki Jonathana Bircha The Edge of Sentience: Risk and Precaution in Humans, Other Animals, and AI, New York: Oxford University Press, 2024], "Zoophilologica. Polish Journal of Animal Studies" 2025, nr 1(15), s. 1-9, <https://doi.org/10.31261/ZOOPHILOLOGICA.2025.15.10>

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Internetowy System Aktów Prawnych, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19971110724> [dostęp: 14.09.2025].

Višak T., R. Garner, Introduction, [w:] The Ethics of Killing Animals, red. T. Višak, R. Garner, Oxford University Press, Oxford-New York 2016, s. 1-13. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199396078.003.0001>

Wielki słownik języka polskiego, hasło "krzywda", <https://wsjp.pl/haslo/podglad/33837/krzywda> [dostęp: 30.06.2025].

ANITA JARZYNA

Krzywda w perspektywie reprezentacji

Adorno Th., Minima moralia. Refleksje z poharatanego życia, tłum. M. Łukasiewicz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1999.

Augustyniak A., Między nami zwierzętami, Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2020.

Bakke M., Bio-transfiguracje. Sztuka i estetyka posthumanizmu, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2010.

Bakke M., Studia nad zwierzętami: od aktywizmu do akademii i z powrotem?, "Teksty Drugie" 2011, nr 3, s. 193-204.

Baratay É., Zwierzęcy punkt widzenia. Inna wersja historii, tłum. P. Tarasiewicz, Wydawnictwo w Podwórkach, Gdańsk 2014.

Barcz A., Realizm ekologiczny. Od ekokrytyki do zookrytyki w literaturze polskiej, Wydawnictwo "Śląsk", Katowice 2016.

Bednarek J., Życie, które mówi. Nowoczesna wspólnota i zwierzęta, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2017.

Boryś W., Słownik etymologiczny języka polskiego, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2005. Butler J., Ramy wojny. Kiedy życie godne jest opłakiwania?, tłum. A. Czarnacka, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2011.

Coetzee J.M., Żywoty zwierząt, tłum. J. Dehnel, Wydawnictwo Znak, Kraków 2022.

Czapliński P., Mroczna fanaberia. "Prowadź swój pług przez kości umarłych" Olgi Tokarczuk, [w:] P. Czapliński, J.B. Bednarek, D. Gostyński, Literatura i jej natury. Przewodnik ekokrytyczny dla nauczycieli i uczniów szkół średnich, Wydawnictwo Rys, Poznań, s. 155-158.

Derrida J., The animal that therefore I am (more to follow), tłum. D. Wills, "Critical Inquiry" 2002, t. 28, s. 369-418. <https://doi.org/10.1086/449046>

Dobrosielski P., K. Sulej, Zwierzę, [w:] Ślady Holokaustu w imaginariuszu kultury polskiej, red. J. Kowalska-Leder, P. Dobrosielski, I. Kurz, M. Szpakowska, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2017, s. 507-532.

Domańska E., Historia ratownicza, "Teksty Drugie" 2014, nr 5, s. 12-26.

Domańska E., Historia zwierząt, "Konteksty. Polska Sztuka Ludowa" 2016, nr 3-4, s. 322-331.

Domańska E., Muzułman: świadectwo i figura, [w:] Zagłada. Współczesne problemy rozumienia i przedstawiania, red. E. Domańska, P. Czapliński, Wydawnictwo "Poznańskie Studia Polonistyczne", Poznań 2009, s. 67-86.

Ettinger B., Fragilization and resistance, "Studies in Maternal" 2002, t. 1, nr 2, s. 1-31.

Grandin T., Myślenie obrazami oraz inne relacje z życia z autyzmem, tłum. M. Klimek-Lewandowska, D. Lewandowska, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006.

Gzyra D., Czworonożni oprawcy, zbrodniarze w piórach, [w:] D. Gzyra, Dziękuję za świńskie oczy. Jak krzywdzimy zwierzęta, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2018, s. 60-68.

Gzyra D., Holokaust na twoim talerzu, https://www.academia.edu/34415131/Holokaust_na_twoim_talerzu [dostęp: 23.09.2025].

Haraway D., Nie uciekajmy przed kłopotami. Antropocen - kapitałocen - chtulucen, tłum. K. Hoffmann,

W. Szwebs, [w:] Antropocen czy kapitałocen? Natura historia i kryzys kapitalizmu, red. J.W. Moore, Wydawnictwo Wojewódzka Biblioteka i Centrum Animacji Kultury, Poznań 2021, s. 49-94.

Haraway D., Zwierzęta laboratoryjne i ich ludzie, tłum. A. Ostolski, "Krytyka Polityczna" 2008, nr 15, s. 102-116.

Iveson R., Animal Oppression and the Holocaust Analogy: A Summary of Controversy, March 27.03.2012, <https://zoogenesis.wordpress.com/2012/03/27/animal-oppression-and-the-holocaust-analogy-a-summary-of-controversy> [dostęp: 23.09.2025].

Jarzyna A., Normy nieludzkiej niepełnosprawności. Przypadek wierszy Anny Augustyniak, "Er(r)go" 2024, nr 2, s. 231-248. <https://doi.org/10.31261/errgo.15549>

Jarzyna A., Post-koiné. Studia o nieantropocentrycznych językach (poetyckich), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019. <https://doi.org/10.18778/8142-426-4>

Jarzębowska G., Czystka gatunkowa. Tępienie szczurów jako praktyka kulturowa w Polsce powojennej, Wydawnictwo Instytut Badań Literackich, Warszawa 2022.

Kalechofsky R., Animal Suffering and the Holocaust, Micah Publications, Marblehead 2003. Krupiński P., "Dlaczego gęsi krzyczały?". Zwierzęta i Zagłada w literaturze polskiej XX i XXI wieku, Wydawnictwo Instytut Badań Literackich, Warszawa 2016.

Kupfer-Koberwitz E., Bracia zwierzęta. Rozważania o etycznym życiu (wybrane fragmenty), tłum. K. Kończal, "Narracje o Zagładzie" 2017, nr 3, s. 235-242. <https://doi.org/10.31261/NoZ.2017.03.15>

Kupfer-Koberwitz E., Zwierzęcy bracia. Rozważania o etycznym życiu, tłum. B. Bruks, Wydawnictwo Hatteria.pl, Kraków 2020.

LaCapra D., History and Its Limits: Human, Animal, Violence, Cornell University Press, Cornell 2009.

LaCapra D., Powrót do pytania o to, co ludzkie i zwierzęce, tłum. K. Bojarska, [w:] Teoria wiedzy o przeszłości na tle współczesnej humanistyki. Antologia, red. E. Domańska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2010, s. 417-473.

LaCapra D., Studia nad traumą: jej krytycy i powikłane losy, [w:] D. LaCapra, Historia w okresie przejściowym. Doświadczenie, tożsamość, teoria krytyczna, tłum. K. Bojarska, Universitas, Kraków 2009.

Leociak J., M. Tomczok, Afektywny kicz holokaustowy, "Zagłada Żydów. Studia i Materiały" 2022, nr 17, s. 17-43. <https://doi.org/10.32927/zsim.870>

Loba M., Zagłada, ofiara i zwierzęta w myśli Elizabeth de Fontenay, "Narracje o Zagładzie" 2017, nr 3, s. 42-50. <https://doi.org/10.31261/NoZ.2017.03.03>

Liotard J., Poróżnienie, tłum. B. Banasiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010. Patterson Ch., Wieczna Treblinka, tłum. R. Rupowski, Wydawnictwo "Vega!POL", Opole 2003.

Pearson Ch., Beyond 'resistance': rethinking nonhuman agency for a 'more-than-human' world, "European Review of History: Revue européenne d'histoire" 2015, t. 22, s. 709-723. <https://doi.org/10.1080/13507486.2015.1070122>

Pick A., Creaturely Poetics. Animality and Vulnerability in Literature and Film, Columbia University Press, New York 2011.

Rothberg M., Pamięć wielokierunkowa. Pamiętanie Zagłady w epoce dekolonizacji, tłum. K. Bojarska, Wydawnictwo Instytut Badań Literackich, Warszawa 2015.

Różewicz T., ucieczka świnek dwóch (z obozu zagłady - rzeźni), [w:] T. Różewicz, Poezje, t. 4, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2006, s. 181.

Singer I.B., Korespondent, [w:] I.B. Singer, Seans i inne opowiadania, tłum. M. Olejniczak-Skarsgård, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2006, s. 251-293.

Singer P. [bez tytułu], [w:] J.M. Coetzee, Żywoty zwierząt, tłum. J. Dehnel, Wydawnictwo Znak, Kraków 2022, s. 171-184.

Słownik języka polskiego PWN, t. 1: A-Ó, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 327 (hasło: krzywda).

Snaza N., (Im)possible witness: Viewing PETA's "Holocaust on Your Plate", "Animal Liberation Philosophy and Policy Journal" 2004, t. 2, nr 1, s. 1-20.

Stasiuk A., Przewóz, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2021.

Sztybel D., Can the treatment of animals be compared to the Holocaust, "Ethics & the Environment" 2006, t. 11, nr 1, s. 97-132. <https://doi.org/10.1353/een.2006.0007>

Taylor S., Bydlące brzemię. Wyzwolenie ludzi z niepełnosprawnością i zwierząt, tłum. K. Makaruk, Wydawnictwo Filtry, Warszawa 2021.

Tokarska-Bakir J., Książka wyjścia, "Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka" 2015, nr 25, s. 67-92. <https://doi.org/10.14746/pspsl.2015.25.3>

Urbański J., Społeczeństwo bez mięsa. Socjologiczne i ekonomiczne uwarunkowania wegetarianizmu, współautorka I. Rabizo, posłowie A.W. Nowak, Spółdzielnia Socjalna "Ruchomości", Poznań 2016.

Weil K., Zwrot ku zwierzętom. Sprawozdanie, tłum. P. Sadzik, [w:] Zwierzęta, gender i kultura. Perspektywa ekologiczna, etyczna i krytyczna, red. A. Barcz, M. Dąbrowska, Wydawnictwo E-naukowiec, Lublin 2014, s. 15-35.

Włodarczyk J., Rasa, klasa, płeć, gatunek? Metodologie w "animal studies", [w:] Po humanizmie. Od technokrytyki do animal studies, red. Z. Ładyga, J. Włodarczyk, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2015, s. 23-54.

Wolfe C., "Animal studies", dyscyplinarność i post(humanizm), tłum. K. Krasuska, "Teksty Drugie" 2013, nr 1-2, s. 125-153.

Wolfe C., Animal Rites: American Culture, the Discourse of Species, and Posthuman Theory, University of Chicago Press, Chicago 2003.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226905129.001.0001>